

Skab plads til fritidslivet i byudviklingen

Udvalgte resultater og anbefalinger fra en undersøgelse af tværfagligt samarbejde i tre kommuner

Idrættens Analyseinstitut

Videncenter for Folkeoplysning

Dansk Byplanlaboratorium

Skab plads til fritidslivet i byudviklingen.
Udvalgte resultater og anbefalinger fra en undersøgelse af tværfagligt samarbejde i tre kommuner

Forfattere
Peter Forsberg og Nanna Uhrbrand (Dansk Byplanlaboratorium)

Andre bidragsydere
Maria Elisabeth Nissen Jensen, Henriette Bjerrum og Tina Saaby (Dansk Byplanlaboratorium)

Redigering
Kirsten Sparre

Layout
Katja Høiriis

Udgave
1. udgave, november 2026

Forsidebillede
Esbjerg Byhistoriske Arkiv,
Esbjerg Kommune

Tryk
Dantryk A/S

Pris
Rapporten kan downloades gratis på www.vifo.dk og www.idan.dk

ISBN
97887-85579-12-6 (pdf)
97887-85579-13-3 (tryk)

Udgiver
Idrættens Analyseinstitut
& Videncenter for Folkeoplysning
Vester Alle 8B, 3. sal
DK-8000 Aarhus C
T: +45 3266 1030
E: idan@idan.dk
W: www.idan.dk

Gengivelse af denne udgivelse er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Ny viden om at arbejde med fritidsliv i byudviklingen 3

Formålet med undersøgelsen 4

Tre forskellige kommuner med hver sin kontekst 6

Når kommunen arbejder med byudvikling 9

Mødet mellem fritidslivet og byudvikling 10

Visioner skaber retningen, pladsen skal prioriteres 14

Vurdér fritidslivets behov på flere geografiske niveauer 18

Fritidslivets stemme skal følge med hele vejen 19

Fem anbefalinger til at gøre plads til fritidslivet i byudviklingen 22

Tak til Lokale og Anlægsfonden og Realdania for den økonomiske støtte til undersøgelsen.

Tak også til Rødovre, Esbjerg og Aarhus Kommuner, hvis medarbejdere velvilligt har stillet op til interviews og peget os i retning af relevante visioner, planer og strategier for arbejdet med at skabe plads til fritidslivet i byudviklingen.

Ny viden om at arbejde med fritidsliv i byudviklingen

Fritidslivet spiller en vigtig rolle i vores liv. Det bidrager til livskvalitet og fællesskab, og derfor er det afgørende, at der skabes rum og rammer, som understøtter et aktivt fritidsliv. De fysiske omgivelser, vi udvikler i dag, er med til at forme mulighederne for fremtidens fritidsliv, ikke mindst for børn og unge.

Selv om fritidslivet ofte indgår i visionerne for både nye og eksisterende byområder, kan det være uigennemskueligt, hvordan arbejdet med at gøre visionerne til virkelighed bliver prioriteret i kommunerne, og hvordan man i kommunerne samarbejder om at give fritidslivet en konkret plads i byudviklingsprocesserne.

Det er baggrunden for projektet 'Fritidsliv i byudviklingen', hvor Videncenter for Folkeoplysning (Vifo), Idrættens Analyseinstitut (Idan) og Dansk Byplanlaboratorium i fællesskab har undersøgt, hvordan tre danske kommuner har arbejdet med fritidsliv og byudvikling i otte forskellige projekter og en helhedsplan for idrætsområdet.

Undersøgelsen afdækker både generelle udfordringer og muligheder for at forbedre processerne i kommunerne.

Denne pixi samler op på undersøgelsen og præsenterer nogle af de mest centrale resultater og anbefalinger til at optimere arbejdet med at skabe plads til fritidslivet i byudviklingen.

Fritidslivet udfolder sig mange steder i hverdagen. På Superkilen i København mødes hverdagsliv, fællesskab og aktivitet i byens rum.
Foto: Westersoe/Getty Images

Formålet med undersøgelsen

De seneste 25 år er der sket en stigende urbanisering i Danmark, hvor flere og flere danskere bor i større byer, som også skal danne ramme for borgernes fritidsliv.

Som planmyndighed spiller kommunerne en central rolle i byudviklingen, ligesom kommunerne gennem tiden har understøttet, at fritidslivet har gode rammer og faciliteter. Men der er mange forskellige interesser, som kommunerne skal tage højde for i byudviklingen, og mange aktører, der ønsker at præge den.

Fritidslivet fylder ofte meget i visionerne for nye byområder, men når visionerne skal omsættes til konkrete projekter, opstår der ofte et spænd mellem forventninger og virkelighed samt spændinger mellem fritidslivets aktører og byplanlæggere. Byplanlæggere ser visionerne som overordnede politiske pejlemærker, der først konkretiseres, når man skal disponere over arealer og økonomi, mens fritidslivets aktører kan opleve, at deres interesser ikke bliver set, fordi byudviklingen skal tage mange interesser med.

Byudvikling er en kompleks opgave, der involverer mange fagligheder og aktører med forskellige perspektiver og sprog. Formålet med denne pixi er at skabe en større forståelse for fritidslivets plads i byudviklingen og de vilkår, der præger arbejdet med at skabe plads til fritidslivet.

Pixien tager udgangspunkt i kommunernes rolle og det tværfaglige samarbejde internt i kommunerne, og den undersøger, hvordan kommuner arbejder med at indtænke fritidslivet i byudviklingen, samt hvilke muligheder og udfordringer der opstår i samspillet mellem forskellige fagområder.

Sådan har vi gjort

Undersøgelsen afdækker, hvordan tre kommuner, Rødovre, Esbjerg og Aarhus, som arbejder strategisk med byudvikling, søger at skabe plads til fritidslivet i byudviklingen. Kommunerne er valgt, fordi de repræsenterer forskellige kommunetyper og dermed har forskellige betingelser for at arbejde med byudvikling.

På tværs af de tre kommuner er undersøgelsen gået i dybden med otte konkrete byudviklingsprojekter og en helhedsplan for idrætsområdet med fokus på:

- analyser af kommune- og lokalplaner
- analyser af kommunale politikker og strategier for områderne
- interviews med aktører fra kommunen og enkelte repræsentanter fra fritidslivet for at få indblik i udviklingen af konkrete projekter og kommunens interne samarbejde om byudvikling.

Undersøgelsen har taget udgangspunkt i kommunernes perspektiv og fokuserer på:

- at undersøge de overordnede strategier og planer for byudviklingen i kommunen og de udvalgte projekter med fokus på kommunernes visioner for fritidslivet både samlet set og i de enkelte projekter
- at undersøge, hvad der sker med visionen om at gøre plads til fritidslivet i arbejdet med at realisere de konkrete byudviklingsprojekter
- at undersøge, hvordan forvaltninger og afdelinger i de enkelte kommuner samarbejder om at skabe plads til fritidslivet
- at identificere muligheder og udfordringer i det kommunale samarbejde om at gøre plads til fritidslivet i byudviklingen.

Israels Plads i København er en offentlig plads, der både rummer idrætsfaciliteter og har plads til f.eks. torvedage. I dagtimerne bruges den også som skolegård.
Foto: olli0815/Getty Images

Tre forskellige kommuner med hver sin kontekst

De tre kommuner, der er en del af undersøgelsen, repræsenterer tre forskellige kontekster for at skabe plads til fritidslivet i byudviklingsprojekter.

Rødovre Kommune

Rødovre Kommune er en hovedstadskommune med en høj befolkningstæthed og et fuldt udbygget areal. I praksis udgør Rødovre et byområde, der er forbundet med byområder i andre hovedstadskommuner.

Kommunen har i de seneste år haft en stor tilvækst af borgere, og Danmarks Statistik forventer, at indbyggertallet vil fortsætte med at stige.

Projekter, der indgår i undersøgelsen:

- Irmabyen
- Gartnerbyen
- Helhedsplan for idrætsområdet

Esbjerg Kommune

Esbjerg Kommune er en provinsbykommune. Esbjerg er den femtestørste by i Danmark og den største by i kommunen, hvor der også findes mindre bysamfund som Ribe og Bramming.

Indbyggertallet i Esbjerg Kommune har i de seneste år været stabilt, men Danmarks Statistik forventer, at der i årene fremover vil være et mindre fald i antallet af borgere i kommunen.

Projekter, der indgår i undersøgelsen:

- Esbjerg midtby
- Aqtiv Esbjerg Strand
- Bramming midtby

Aarhus Kommune

Aarhus Kommune er en storbykommune. Aarhus er Danmarks næststørste by, men kommunen rummer også landområder og mindre bysamfund som Lystrup, Beder-Malling og Løgten-Skødstrup.

Kommunen har i de seneste år haft en stor tilvækst af borgere, og Danmarks Statistik forventer, at den udvikling fortsætter.

Projekter, der indgår i undersøgelsen:

- Sydhavnen
- Åbyen
- Margrethebjerg

I Irmabyen i Rødovre Kommune er der plads til hverdagsliv og fællesskab i de grønne arealer mellem boligerne.
Foto: ALFA Development

Sydhavnsfestivalen samler kultur, fællesskab og byliv ved Sydhavnen i Aarhus.
Foto: Videncenter for Folkeoplysning

Aqtiv Esbjerg Strand skaber rammer for et aktivt fritidsliv med forskellige vandaktiviteter.
Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv, Esbjerg Kommune

Antallet af indbyggere påvirker de økonomiske forventninger

Opgaven med at skabe plads til fritidslivet sker i Aarhus og Rødovre Kommuner i lyset af et stigende antal borgere, mens det i Esbjerg Kommune sker på baggrund af en forventning om, at indbyggertallet vil falde. Udviklingen i antallet af indbyggere har betydning for kommunernes forventninger til budgettet for kernevelfærd og serviceniveauet over for borgerne.

Flere borgere skaber en forventning om flere skattekroner i kommunekassen, der potentielt kan bidrage til at anlægge og drifte faciliteter til fritidsaktiviteter. Samtidig er muligheden for at tiltrække private investeringer større i kommuner med vækst i indbyggertallet end i kommuner, hvor indbyggertallet falder.

Figur 1: Faktisk og forventet befolkningsudvikling i Rødovre, Esbjerg og Aarhus Kommuner (pct.)

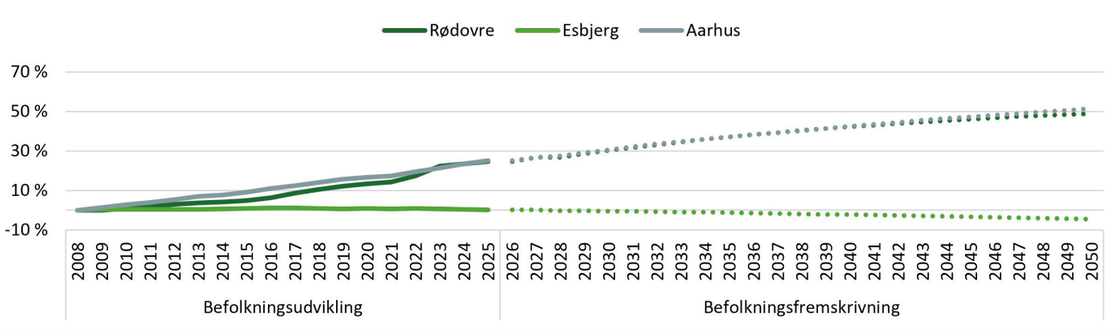

Figuren viser den procentvise befolkningsudvikling med 2008 som basisår (2008 = 0 pct.). Tallene for 2008-2025 er faktiske befolkningstal, mens tallene for 2026-2050 er befolkningsfremskrivninger. Kilde: Danmarks Statistik

I Esbjerg er de yngste også tænkt ind i det fritids- og kulturliv, som kommunen ser som en vigtig del at arbejdet med gøre byen mere attraktiv.
Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv, Esbjerg Kommune

Når kommunen arbejder med byudvikling

Kommunen spiller flere forskellige roller i byudviklingen. Det er kommunalbestyrelsen, der træffer de politiske beslutninger, men byudviklingsprojekter strækker sig ofte over flere år, og derfor kan nye politiske prioriteringer efter et kommunalvalg ændre projekterne. Det samme kan ske, hvis forudsætningerne for planen ændrer sig undervejs.

Samtidig involverer byudvikling mange forskellige forvaltninger og afdelinger i kommunen. De har hver deres opgaver og faglige fokus, som skal samles og afstemmes i den konkrete planlægning.

På den baggrund giver det mening, at undersøgelsen viser, at det kommunale samarbejde om fritidslivet i byudviklingen nogle gange er kompliceret. Det er især i forhold til:

- lovgivning, arbejdskultur og (om)organisering i forvaltningerne, der modarbejder tværfagligt samarbejde
- fagspecialister, der kan have tunnelsyn på egne opgaver og specialer.

De tre undersøgte kommuner arbejder med at skabe dialog på tværs af fagligheder gennem særlige indsatser, der samler viden og bringer den i spil i konkrete projekter.

Undersøgelsen peger på tre forhold, som har særlig betydning for at fremme samarbejdet på tværs af kommunens fagområder:

- Politisk opbakning, der giver projektet legitimitet og et klart mandat
- Dedikerede brobyggere og faste organisatoriske rammer, der sikrer koordinering på tværs og kontinuitet
- Personlige relationer, der gør det lettere at dele viden og finde uformelle løsninger. Disse relationer er ofte en mindre synlig del af organiseringen i kommunerne.

Der er langt fra de første tegninger til det færdige byområde. Vejen dertil kræver samarbejde på tværs af politikere, forvaltninger og fagligheder.
Foto: jinwoo.lim / Imazins / Getty Images

Mødet mellem fritidslivet og byudvikling

Byudvikling bringer flere parter sammen: Dem, der udvikler byen, og dem, der skaber og bruger fritidslivet. De har forskellige opgaver, interesser og behov, som kan være udfordrende at få til at mødes.

Hvad er kommunens rolle i byudviklingen?

Byudvikling handler om at udvikle og planlægge, hvordan man bruger bestemte geografiske områder. Processen rummer mange aktører med forskellige interesser og roller. Kommunen er en central spiller med flere forskellige roller:

Kommunen er myndighed for planlægning

Kommunen har ansvar for at udarbejde kommuneplanstrategier, kommuneplaner og lokalplaner, som sætter rammerne for den fysiske planlægning i kommunen. Planerne skal gøre det muligt for borgere, investorer og andre interessenter at se, hvad der potentielt kan bygges på et areal.

Sønder Boulevard i København er indrettet som et gaderum med små grønne rum og fritidsfaciliteter i form af multibane og mødesteder.
Foto: olmozott98/Getty Images

Kommunen er en politisk og strategisk aktør

Byudvikling er også en politisk proces med et strategisk afsæt, som handler om at skabe gode muligheder og rammer for borgere og erhvervsliv i kommunen og samtidig tiltrække nye borgere, erhverv og turister, som kan bidrage til kommunens økonomi.

Kommunen kan være bygherre

I nogle tilfælde er kommunen også bygherre for egne projekter. Det kan f.eks. være institutioner, fritidsfaciliteter og bygninger til kommunens administration.

En stor del af byudviklingen sker i samarbejde med professionelle udviklere, hvor kommunen fungerer som myndighed. De professionelle udviklere lever af at opføre bygninger og har fokus på at hente deres investeringer hjem, gerne med fortjeneste, når projekterne er opført.

Uanset om det er offentlige eller private aktører, der står for at udvikle, anlægge og drive bygninger og arealer, afgør det afsatte budget, hvad der kan indfries på sigt.

Her fungerer kommuneplanen som et slags budget for arealer, der peger på, hvordan kommunens arealer kan og skal bruges.

Fritidslivet kan hjælpe kommunen

I de senere år har kommunerne været optaget af, hvordan fritidslivet kan bidrage med at løse problemer i forhold til blandt andet sundhed, klima og trivsel. Denne tendens er relevant i forhold til byudvikling, fordi fritidslivet kan blive involveret på flere fronter i konkrete projekter, hvis arealer og økonomi også kan knyttes til andre kommunale områder.

Hvad er fritidslivet?

Fritidslivet i Danmark er mangfoldigt. I mange år har frivillige foreninger inden for idræt, fritid og kultur spillet en stor rolle for danskernes fritidsliv, men samtidig deltager flere og flere også i tilbud fra private aktører og nye former for aktive fællesskaber. Mange organiserer også deres egne fritidsaktiviteter.

Kommunerne har en lang tradition for at støtte det frivillige, organiserede foreningsliv gennem tilskud og faciliteter. Kommunerne er de senere år i stigende grad blevet optaget af at støtte den del af fritidslivet, som foregår på egen hånd.

I forhold til byudvikling betyder det, at kommunerne også har fået fokus på at bruge andre typer af arealer til fritidsaktiviteter end de klassiske fritidsfaciliteter.

I denne undersøgelse af kommunernes arbejde med at skabe plads til fritidslivet har fokus været på det brede fritidsliv, som inkluderer både det organiserede og det ikke-organiserede fritidsliv, og de områder af fritidslivet, som kommunen er økonomisk involveret i. Det vil sige, at tilbud i privat, kommercielt regi ikke har været et fokus i undersøgelsen.

Spejderne i Bramming er et eksempel på de lokale fællesskaber og aktiviteter, som byudviklingen skal skabe plads til.
Foto: Esbjerg Kommune

Mangfoldighedens styrker og udfordringer

Det er en helt særlig betingelse for arbejdet med fritidsliv i byudvikling, at fritidslivets aktører er en mangfoldig gruppe. Det består af en bred vifte af foreninger, organisationer, brugergrupper og selvorganiserede fællesskaber, som kan have meget forskellige interesser, aktiviteter og behov.

Nogle aktører efterspørger specialiserede faciliteter, mens andre lægger vægt på fleksible eller multifunktionelle løsninger. Nogle organiserer sig omkring bestemte idrætsgrene eller aktiviteter, mens andre har fokus på fællesskab, ophold eller kulturelle aktiviteter.

Mangfoldigheden er en styrke for fritidslivet, fordi den bidrager til et varieret udbud af aktiviteter og fællesskaber. Men selvsamme mangfoldighed kan også skabe udfordringer i arbejdet med byudviklingen, når forskellige ønsker skal samles i konkrete løsninger og prioriteringer.

Stor spændvidde i indsatser for fritidslivet

Fritidslivets ønsker og behov optræder på meget forskellige måder i byudviklingsprojekter. Som det fremgår af figur 2, kan de gå fra helt små tiltag som at få prioriteret et areal med græs eller asfalt som ramme for fritidsaktiviteter til store faciliteter som f.eks. et kulturhus eller en idrætsfacilitet. Jo større indsatsen er, jo større areal kræver det, ligesom det kræver en større organisatorisk og økonomisk indsats for kommuner og udviklere.

I konkrete byudviklingsprojekter er det vigtigt at vide, hvilken slags fritidsliv der skal være plads til. Undervejs fra vision til færdigt byggeri skal pladsen til fritidslivet defineres og prioriteres. Derfor skal fritidslivets interesse løbende bringes i spil, så muligheder for fritidslivet fortsat er en del af planerne. Det gælder især, når man arbejder med budgettet og beslutter, hvordan arealerne skal bruges.

Byrumskunst er et eksempel på, hvordan byens offentlige rum kan bruges til kulturelle oplevelser og aktiviteter og dermed bidrage til et mangfoldigt fritidsliv.
Foto: Roberto Rizzi/Getty Images

Figur 2: Variation i indsatser ved forskellige former for fritidslivsprioriteringer

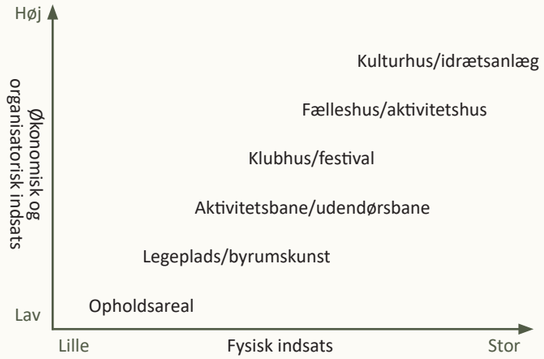

Kilde: Egen model over sammenhængen mellem indsatsernes fysiske omfang og de tilhørende ressourcekrav.

PERSPEKTIV: AT SPORE SIG IND PÅ HINANDEN

Byudviklere og fritidslivets aktører bruger ordene forskelligt

Fysisk planlægning er en faglig disciplin, der bruger mange ord, som også findes i hverdagssproget, hvor det har en anden betydning.

Undersøgelsen viser, at det kan føre til misforståelser mellem byplanlæggere og aktører fra fritidslivet, der ikke nødvendigvis kender de faglige begreber inden for fysisk planlægning. Det gælder blandt andet disse begreber:

En plan

Byplanlæggere bruger ordet plan om forskellige ting. Man kan udarbejde en lokalplan for noget, uden at der er en plan for realisering eller finansiering. En kommunalplanramme for en fritidsfacilitet er en plan for, hvor der potentielt kunne være plads til faciliteten rent fysisk, men er ikke det samme som, at den skal bygges. Og en planlovsplan er grundlaget for, hvordan man lovligt kan etablere et anlæg.

En høring

En høring er en del af processen med at vedtage en lokalplan, og ordet refererer til en lovbunden ret til, at alle skal have mulighed for at blive hørt. At blive hørt betyder dog ikke, at input fra en høring nødvendigvis bliver til direkte og tydelige aftryk på planen, der er i høring.

Inddragelse

Inddragelse er ikke det samme som indflydelse. I byudvikling kan der godt være inddragelse, uden at der nødvendigvis følger indflydelse med. Der kommer f.eks. ikke et idrætsanlæg, uanset hvor meget man inddrager folk, før politikerne har lavet en økonomisk prioritering af, hvorvidt det skal bygges.

Byudvikling trækker på mange fagligheder

Mange fagligheder arbejder sammen i byudviklingsprojekter, og processen kræver både strategisk og tværfagligt samarbejde.

De centrale fagligheder er:

- fysisk planlægning
- arkitektur
- økonomi
- klima og miljø
- trafik og transport
- socialt liv og kultur
- politik og administration

Hver faggruppe har sit eget sprog og sin egen måde at arbejde på. De ser også forskelligt på, hvad der tæller som relevant viden, og hvad et dokument eller en formulering egentlig betyder. Det, som den ene faggruppe ser som et klart mål, kan en anden se som én mulighed blandt flere. Samarbejdet sker ikke af sig selv. Nogle skal have til opgave at skabe det og styre det.

Visioner skaber retningen, pladsen skal prioriteres

Undersøgelsen viser samlet set, at der skal mere til end en plads i kommunens visioner. Kommunen skal fastholde fritidslivets perspektiv gennem hele byudviklingsprocessen, prioritere arealer og økonomi og indgå konkrete aftaler med relevante udviklere.

Visioner får først konkret plads senere

Alle tre kommuner har fritidslivet med i deres visioner for byudviklingen, men de lægger vægt på forskellige ting:

- Rødovre prioriterer foreningsliv, idræt og et rigt hverdagsliv.
- Esbjerg ser kultur og oplevelser som drivkraft for byens udvikling. Det daglige idræts- og fritidsliv fylder mindre.
- Aarhus lægger vægt på det gode hverdagsliv og at udvikle stærke lokalområder.

Fælles for kommunerne er, at de ser fritidslivet som en vigtig del af et godt sted at bo. Det spiller også en strategisk rolle, for eksempel når kommunen vil tiltrække nye borgere. Undersøgelsen af de otte byudviklingsprojekter viser, at de gode intentioner ikke altid bliver til virkelighed. Når visionerne skal omsættes til konkrete planer og projekter, sker det ofte, at fritidslivet får en lavere prioritet. Hvor meget det sker, varierer fra projekt til projekt.

En vigtig forklaring er, at fritidslivet er et af mange elementer, der skal tænkes ind, når plads, arealer og økonomi skal optimeres blandt mange kommunale hensyn i byudviklingen. Boliger, daginstitutioner, skoler, veje og klimatilpasning skal også have plads og ressourcer.

Der er også forskellige traditioner og kulturer i forhold til at skabe plads til f.eks. daginstitutioner og fritidsliv. Lovgivningen på fritidsområdet er præget af ord som prioritering og vurdering, hvilket giver kommunerne et stort råderum til at fortolke, hvad der er godt nok. Det står i modsætning til love og reglementer for daginstitutioner, hvor der er meget præcise krav til støj og minimumsarealer.

Fritidslivet kan få forskellige former

Selvom fritidslivet ofte får mindre plads undervejs, forsvinder det ikke nødvendigvis. Det kan i stedet få en anden form afhængigt af formålet med lokalplanen.

Overordnet kan der skelnes mellem to tilgange:

- **Når fritidslivet ikke er hovedformålet,** får det typisk plads gennem grønne områder, stier, pladser og muligheder for leg og ophold. I nye boligområder placerer lokalplanerne ofte fritidslivet i arealerne mellem boligerne.
- **Når fritidslivet er hovedformålet,** planlægger kommunen mere direkte for idræts- og fritidsfaciliteter. Det giver bedre muligheder for at føre visionerne ud i livet.

I andre projekter kombinerer kommunen flere formål eller fornyer eksisterende byområder. Her afhænger fritidslivets plads af områdets karakter og de muligheder, der opstår undervejs.

Processen er lang, og mange aktører spiller ind

Kommunalbestyrelsen og de politiske udvalg sætter retningen for byudviklingen. De fastlægger de overordnede mål og prioriteringer i kommunens visioner, strategier og politikker.

Men vejen fra vision til færdigt byområde er lang. Mange aktører kommer ind i processen, og mange beslutninger påvirker, hvor meget plads fritidslivet får.

- Forvaltninger og faglige afdelinger omsætter de politiske visioner til konkrete planer.
- Borgere og foreninger bidrager med viden om lokale behov og ønsker.
- Private udviklere er med til at forme de konkrete bygninger, byrum og funktioner.

Derfor er det sjældent én beslutning eller én aktør, der afgør fritidslivets plads i det færdige område. I stedet er det afgørende, hvornår forskellige perspektiver kommer ind i processen.

Fra vision til virkelighed

Det er første skridt, når fritidslivet står i kommunens visioner. Herefter skal der også sættes plads og penge af til det.

Fritidslivet står stærkest, når det er et mål for byudviklingen. Når det blot er ét hensyn blandt mange, er det en samlet vurdering, der afgør, hvordan plads og ressourcer tilrettelægges.

Fritidslivets perspektiv skal med hele vejen

Det er ikke nok kun at tænke fritidslivet ind i de første visioner og planer.

Perspektivet skal også være med, når kommunen træffer konkrete beslutninger om arealer, økonomi, planlægning og indretning. Ellers risikerer fritidslivet at miste plads undervejs.

Havneområdet i Esbjerg illustrerer, hvordan visioner om liv, aktivitet og oplevelser kan omsættes til konkrete rammer for fritidslivet.
Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv, Esbjerg Kommune

Konkret peger undersøgelsen på, at det ikke er nok at inddrage fritidslivets perspektiv tidligt i processen. Det skal også være med hele vejen, når kommunen træffer beslutninger om at disponere over arealer, økonomi, planlægning og realisering, fordi fritidslivet ellers risikerer at miste betydning, når andre hensyn bliver mere konkrete.

De tre kommuner har forskellige måder at samle fagområderne og skabe dialog tidligt i byudviklingen på, men der er også brug for et løbende samarbejde på tværs af kommunens afdelinger på den lange bane.

Byudvikling tager tid, og mulighederne ændrer sig undervejs. Når kommunen først har truffet centrale beslutninger om for eksempel arealer, bliver det sværere at realisere andre muligheder senere.

Fritidslivet i mødet med private udviklere

Private udviklere spiller en vigtig rolle i mange byudviklingsprojekter. De er med til at omsætte kommunens planer til konkrete bygninger, byrum og funktioner. Kommunen og udviklerne er afhængige af hinanden, men deres interesser kan have forskelligt fokus.

Undersøgelsen viser, at udviklerne også kan se en værdi i fritidsliv, kultur og fællesskaber. Aktiviteter, fællesskaber og liv kan gøre et område mere attraktivt for både beboere og virksomheder.

Men det betyder ikke nødvendigvis, at udviklerne vil afsætte fast plads til fritidslivet. Det bliver særligt tydeligt, når fritidslivet kræver sit eget areal. Her kommer økonomi og ejerskab ind i billedet, fordi den samme kvadratmeter måske også kan bruges til boliger og erhverv.

Selvom fritidslivet kan gøre et område mere attraktivt, er det altså ikke sikkert, at udvikleren har en økonomisk interesse i at afsætte plads til det.

Derfor skal ambitionerne for fritidslivet gøres konkrete, og hvis de indebærer en facilitet eller permanent plads, skal areal, finansiering og ansvar indgå centralt i forhandlingerne mellem udviklerne og kommunen.

I Gartnerbyen i Rødovre er der gjort plads til socialt liv og fællesskab i åbne opholdsrum i området.
Foto: Rødovre Kommune

> *Hvis jeg kan få på bordet, at Sport og Fritid har en kæmpe interesse i at få et stort anlæg ind, og faktisk også har finansiering gennem nogle fonde eller gennem en eller anden form for adkomst til det. Og hvis jeg ved, at der er nogle udviklere, som slet ikke kan se det gå op, hvis de skal levere så mange arealer til det, så er det vigtigt at få det ind på bordet til at starte med og med hvilepuls få snakket om, hvad procesvejen er til at få løst den her knude op. Også hvis det er et dilemma i det politiske rum. Alle er bedre tjent med, at man får ærligt frem, hvor interessemodsætningerne, konflikterne og dilemmaerne er.*
>
> Kommuneplanchef, Aarhus Kommune

Værdi giver ikke automatisk plads til fritidslivet

Fritidsliv, kultur og fællesskaber kan gøre et byområde mere attraktivt. Men det sikrer ikke, at udvikleren vil afsætte permanente arealer til fritidsfaciliteter. Det kræver konkrete aftaler om arealer, økonomi, ejerskab og ansvar.

I Esbjerg er der gjort plads til koncerter og events under åben himmel.
Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv, Esbjerg Kommune

Vurdér fritidslivets behov på flere geografiske niveauer

Man kan ikke vurdere, hvor gode muligheder et nyt byområde giver for fritidslivet, ved kun at se på, hvad der findes inden for områdets grænser. Et nyt boligområde behøver for eksempel ikke at rumme alle typer fritidsfaciliteter, hvis der allerede findes relevante faciliteter og grønne områder i nærheden.

Hvilke løsninger, der giver mening, afhænger af det enkelte områdes geografi, demografi, eksisterende faciliteter og byudviklingshistorie.

Nogle steder er der brug for nye faciliteter. Andre steder handler det mere om at skabe gode forbindelser til eksisterende tilbud, udnytte den plads, der allerede er, eller udvikle nye faciliteter et andet sted i lokalområdet.

Undersøgelsen peger derfor på, at man skal se på fritidslivet på flere niveauer:

- I det enkelte byudviklingsområde
- I det omkringliggende kvarter
- I kommunen som helhed

Først når man ser på sammenhængen mellem områderne og de faciliteter, der allerede findes, kan man vurdere, om fritidslivet har gode vilkår.

Fraværet af en fritidsfacilitet i et nyt byområde betyder ikke nødvendigvis, at fritidslivet er glemt. Måske findes der allerede gode tilbud i nærheden. Omvendt er grønne områder, legepladser og opholdssteder ikke nødvendigvis nok til at dække behovet for egentlige idræts- og fritidsfaciliteter.

I et boligområde som f.eks. Irmabyen i Rødovre er det vigtigt også at se på, hvilke muligheder der er for fritidsliv i områderne, der ligger i nærheden.
Foto: Rødovre Kommune

Fritidslivets stemme skal følge med hele vejen

Det kræver samarbejde og vilje på tværs af kommunen at holde borgere og foreninger engagerede i byudviklingsprocesser, der ofte kan tage mange år. Her skal nogen holde fast i fritidslivets interesser hele vejen igennem.

Brobyggere får en vigtig rolle

Undersøgelsen viser, at fritidslivets interesser ikke automatisk bliver en del af byudviklingen. Det skyldes ikke nødvendigvis manglende vilje, men at arbejdet går på tværs af flere afdelinger i kommunen med forskellige opgaver, lovgivning og faglige tilgange.

I den proces er det vigtigt at sørge for, at fritidslivets behov bliver husket undervejs. Det kan ske gennem fælles arbejdsdokumenter eller faste måder at samarbejde på, eller ved at konkrete personer påtager sig rollen som brobygger mellem fagområder.

> *Jeg skal selv huske at komme rundt og banke på. Det er noget af det, som jeg skal holde mig for øje her i de næste år, simpelthen at komme rundt. Så derfor er det med at få kloen ud i de her fagudvalg, og også i forvaltningerne i øvrigt...*
>
> Stadsarkitekt, Esbjerg Kommune

> *Vi indleder ethvert samarbejde med at sætte os i den andens sted. Vi skaber råderum til lokal ledelse og til medarbejdernes faglighed og erfaringer. Forankringen af Aarhuskompasset er ikke en opgave ved siden af det, vi allerede skal. Det er en kultur, der med tiden skal indlejres i måden, vi arbejder på, og som også indebærer beslutninger om, hvad vi samtidig siger farvel til.*
>
> Aarhus.dk, 2025

I de tre kommuner er der flere eksempler på, hvordan man forsøger at skabe sammenhæng og f.eks. lader stadsarkitekter, programledere og andre nøglepersoner bygge bro mellem kommunens afdelinger.

Andre greb er fælles planer og arbejdsgrupper som f.eks.:

- Programorganisering i Rødovre
- Sektorplaner i Esbjerg
- Tværgående arbejdsgrupper som Medborgerskab og Indledende Dialog i Aarhus.

Politisk opbakning har også betydning. Når ledende politikere bakker op, giver det retning og legitimitet. Men i praksis afhænger meget af samarbejdet af, at medarbejderne kender hinanden og har gode relationer på tværs af kommunen.

Det kan gøre samarbejdet lettere, men også sårbart. Hvis en nøglemedarbejder stopper, eller kommunen ændrer sin organisation, kan vigtig viden og gode samarbejder gå tabt. Undersøgelsen viser, at det ikke er nok, at kommunens afdelinger samarbejder på tværs. Der skal også være en klar forbindelse mellem dem, der udarbejder visionerne, dem, der beslutter, hvordan arealerne skal bruges, og dem, der ved, hvad fritidslivet har brug for.

Hvis samarbejdet især afhænger af bestemte medarbejdere, skal kommunen sørge for, at deres viden og kontakter bliver ført videre, når medarbejdere skifter job.

Inddragelse er ikke det samme som indflydelse

Alle tre kommuner inddrager borgere og foreninger i byudviklingen. Men undersøgelsen viser, at det ikke er alle, der har samme mulighed for at få indflydelse, selv om de bliver inddraget.

En vigtig forklaring er, at et konkret byudviklingsprojekt ofte tager mange år, og der kan gå lang tid, uden at borgerne ser synlige resultater. I den periode kommer der nye i bestyrelserne hos foreningerne, engagementet kan ændre sig, og der kan opstå nye behov.

Samtidig ønsker borgere og foreninger ofte at blive inddraget tidligt i processen, hvor de har størst mulighed for at påvirke planerne, mens kommunerne kan have brug for mere konkrete planer, før de kan tage en meningsfuld dialog. Undersøgelsen viser også, at de foreninger og andre aktører, der får størst indflydelse over tid, er dem, der er godt organiserede og råder over folk, der kan engagere sig i

> *Det er væsentligt, at den enkelte ser sin rolle i en større kontekst med opmærksomhed på, hvordan man kan løfte politiske dagsordener sammen. Kendskabet til hinanden og opgaverne vokser gennem konkrete samarbejder. Derigennem opbygges over tid en kultur. Det er den, der i praksis får tingene til at fungere.*
>
> Stadsarkitekt, Aarhus Kommune

Det kan tage mange år, før en ide om f.eks. et koncertsted kan blive til virkelighed, og det stiller store krav til foreninger og borgere om vedholdenhed.
Foto: Henrik Sørensen / Getty Images

processerne, har erfaring med kommunale processer og kan skabe relationer til de relevante medarbejdere i kommunen.

Derfor er borgerinddragelse mere end et spørgsmål om, hvornår borgerne inviteres ind i processen, men også om, hvem der har mulighed for at blive i rummet gennem en lang proces.

Forventningsafstemning er vigtig

Men det handler ikke kun om at kunne holde ud. Det handler også om, at kommunen og borgerne har samme forståelse af, hvad de kan få ud af at være med.

Borgere og foreninger oplever typisk først, at inddragelsen har været en succes, når de kan se, at noget af det, de ønskede, er blevet til virkelighed. Derfor skal kommunen tidligt gøre det tydeligt, hvad borgerne kan få indflydelse på, og hvad der ikke kan lade sig gøre.

Hvis borgere for eksempel forventer, at kommunen kan løse en opgave, som den ikke har lov til at tage sig af, bliver de skuffede. Så kan de opleve, at inddragelsen ikke har været god, selv om kommunen har lyttet og givet dem mulighed for at deltage.

Det er derfor vigtigt at skelne mellem at blive inddraget og at få indflydelse. Kommunen skal ikke kun invitere borgere og foreninger med. Den skal også fortælle åbent, hvad de kan være med til at bestemme, og hvor mulighederne har deres grænser.

Ansvar skal holdes fast i hele processen

Fritidslivets interesser skal holdes fast gennem hele byudviklingen. Det kræver, at nogle tager ansvar, at kommunens afdelinger arbejder sammen, og at vigtig viden ikke går tabt undervejs.

Borgere og foreninger skal vide, hvad de kan få indflydelse på. En invitation til at deltage er ikke nok. De skal kunne se, hvor deres bidrag kan gøre en forskel.

> *Som borger er det enormt svært at sætte sig ind i, at det tager tid at skrive sådan et program. Altså, det er jo mange sider, man skal skrive, og så skal det jo godkendes politisk. Jeg har været helt åben om det – at efter sommerferien så går vi i gang med indsatsen, og så skal vi nok skrive efter sommerferien, at vi er i gang med arbejdsgrupperne. Og så var det alligevel på tre måneder blevet til 'der sker ikke noget som helst' hos borgerne.*
>
> Projektkonsulent, Arealudvikling, Esbjerg Kommune

Fem anbefalinger til at gøre plads til fritidslivet i byudviklingen

Undersøgelsen peger på, at fritidslivets plads i byudviklingen formes gennem en lang proces, hvor visioner og ambitioner løbende omsættes til konkrete prioriteringer og løsninger. Her følger fem anbefalinger til, hvordan kommunerne kan understøtte, at fritidsliv, kultur og idræt får en tydeligere plads i processen lige fra at tænke det tidligt ind til at fastholde det hele vejen igennem og omsætte behov og idéer til konkrete muligheder i den færdige by.

1 Tænk fritidsliv, kultur og idræt ind tidligt i planlægningen

Inddrag fritidsliv, kultur og idræt i de strategiske drøftelser og overvejelser for byudvikling. Der, hvor der prioriteres plads til fritidslivet, er tidlig inddragelse vigtig. Det giver bedre mulighed for at integrere de behov og værdier, som fritidslivet repræsenterer, på tværs af forvaltninger og funktioner.

Visioner kan være en stærk drivkraft, men de skal bruges aktivt til at sætte retning for konkrete prioriteringer og løsninger i projekterne. Når der er afsat arealer til fritidslivet, skal det følges op med plads i budgetterne for anlæg og drift.

2 Styrk det tværfaglige samarbejde gennem tydelige roller og strukturer

Det kræver både mennesker og klare strukturer, når kommunerne skal koordinere på tværs af fagligheder om at give fritidslivet en plads i byudviklingen.

Der er behov for klare roller, mandater og beslutningsveje på tværs af forvaltningerne, og de formelle samarbejdsstrukturer bør kombineres med personlige relationer og et fælles sprog, der gør det muligt at omsætte forskellige fagligheder til konkrete løsninger i praksis.

3 Hold fast i fritidslivet – også i dialogen med udviklere

Private udviklere og erhvervslivet spiller en vigtig rolle i mange byudviklingsprojekter og kan bidrage til at realisere fritidslivets ønsker og værdier. Det kræver, at der er en tydelig dialog om løsninger, som kombinerer udviklernes interesser med de økonomiske, sociale og strategiske mål, der kan ligge i konkrete byudviklingsprojekter. Fritidslivets plads skal være en integreret del af de økonomiske og planmæssige forhandlinger, så den fastholdes undervejs.

4 Skab reelle muligheder for borgerinddragelse

Det er vigtigt at inddrage borgere og foreninger både tidligt og løbende i arbejdet med byudvikling. De skal inddrages i høringsfasen, men også på de tidspunkter, hvor de reelt har mulighed for at påvirke processen.

Det kræver tid, ressourcer og kompetencer både i kommunens forvaltninger og i foreningslivet at gennemføre meningsfulde processer for inddragelse, hvor lokale erfaringer og idéer kan påvirke beslutningerne. Det er kommunens opgave at skabe et rum for dialog, hvor forventninger og muligheder er tydelige undervejs, mens fritidslivet skal tage ansvar for at spille ind.

I samarbejdet er det vigtigt at være opmærksom på, at tidsperspektivet er forskelligt for kommuner og fritidslivet i en byudviklingsproces. For kommuner er det normalt, at et projekt kan tage mange år, mens det kan være svært for frivillige fra fritidslivet at holde fokus i så lang tid.

5 Skab systematisk læring til de næste projekter

Når byens nye rum er bygget og taget i brug, kommer der nye erfaringer, som bør følges op og blive til viden om, hvordan disse rum faktisk bliver brugt og skaber muligheder for fritidslivet. Denne viden skal være tydelig for nye aktører i fremtidige planer og processer, så erfaringerne kan bruges systematisk til at kvalificere kommende byudviklingsprojekter.

For at skabe plads til fritidslivet skal visioner følges op af konkrete prioriteringer, arealer og investeringer.
Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv, Esbjerg Kommune

Idrættens
Analyseinstitut

Videncenter
for Folkeoplysning

Dansk Byplanlaboratorium